

Anne-Babası Evli Veya Boşanmış Olan Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Tutumu İle Somatizasyon Belirtileri Arasındaki İlişki / The Relationship between Perceived Parental Attitudes and Somatization Symptoms of Kids with Divorced or Nondivorced Parents

Ferda Şule KAYA^{a*}, İrem GÜNDÜZ^b

^a Demiroğlu Bilim Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-8415-8002

^b Demiroğlu Bilim Üniversitesi, ORCID: 0000-0001-8347-1446

Araştırma

Makalesi/Research Article

Makale Bilgi/Article Info

Tarihçe/History:

Received/Alındı

08/03/2019

Revised/Düzeltildi

13/08/2019

Accepted/Kabul edildi

15/08/2019

Anahtar kelimeler:

çocuk, ebeveyn kabul-reddi-
Kontrolü, somatizasyon

ÖZ

Araştırmanın katılımcıları Ankara'nın Çankaya bölgesindeki devlet ortaokullarına devam eden, anne babası evli ve boşanmış olan ve yaşları 10- 14 arasında değişen 87 kız, 123 erkek olmak üzere toplam toplam 210, 4. 5.,6.,7.,8. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak, 'Sosyodemografik Form', 'Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeği Anne ve Baba Kısa Formları (Çocuk/Ergen EKRÖ/K)' ve 'Çocuk Somatizasyon Envanteri-24' (ÇSE- 24) kullanılmıştır. Elde edilen veriler, ebeveynlerin medeni durumlarının bağımlı değişkenler üzerinde etkili olduğunu yani, ebeveynleri boşanmış olan çocukların hem annelerinden hem de babalarından daha fazla 'soğukluk, 'düşmanlık/ saldırganlık', 'kayıtsızlık/ihmal' ve 'farklılaşmamış red' algıladıklarını ortaya koymuştur. Anne ve Baba EKRÖ/K' nın bütün bir model olarak 'somatizasyon belirtilerini' açıklamada istatistiksel olarak anlamlı olduğu, fakat, ebeveynlerin medeni durumları ile çocuklarının algıladığı kabul-red, kontrol düzeylerinin ortak etkisinin çocukların somatik belirtilerini yordamadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca araştırma sonuçları, ebeveynlerin sosyo-ekonomik düzeyleri düştükçe çocukların somatizasyon belirtilerinin arttığını, somatik belirtilerin en çok babadan algılanan düşmanlık ile ilişkili olduğunu, erkek çocukların kız çocuklara göre her iki ebeveyninden de daha fazla farklılaşmamış red algıladıklarını, erkeklerin babalarını daha kontrolcü olarak algıladıklarını ortaya koymuştur.

* Sorumlu yazar: kaya.s2565@gmail.com

Keywords:

child, parental acceptance-rejection/control, somatization

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine perceived parental acceptance-rejection/ control levels by children whose parents are married and divorced and the effects of these perceptions on somatization symptom levels. Participants of the study are consist of 4.,5., 6., 7., 8. class from several public middle schools in Ankara, Çankaya between the ages of 10-14, 87 girls, 123 boys in total 210 children whose parents are married and divorced. 'Sociodemographic Form', 'Parental Acceptance- Rejection/ Control Questionnaire Mother and Father Short Forms (PARQ/C)' and 'Children's Somatization Inventory- 24 (CSI-24)' were used for collection tool. Obtained results of the study revealed that marital status of parents affects dependent variables which means children whose parents are divorced perceived more 'coldness/ lack of affection', 'hostility/ aggression', 'indifference/ neglect' and 'undifferentiated rejection' from both their mothers and fathers. The results have been achieved that marital status of the parents and childrens' acceptance- rejection, control perception levels common effect is not predict the children's somatic symptoms. Also the research results shows that children's somatization symptoms increase when parents' socioeconomic levels are decreases, somatic symptoms are most associated with perceived hostility from father. Boys percieve more undifferentiated rejection than girls, boys perceive their fathers as more controller.

1. Giriş

Aile işlevselliği bebeklikten itibaren çocuğun psikososyal gelişimi için ciddi bir önem taşımaktadır. 'Türkiye İstatistik Kurumu' (TÜİK)'nin 'Evllenme ve Boşanma İstatistikleri 2017' verilerine göre yayımladığı haber bülteninde, boşanmanın bir önceki yıla göre %1,8 arttığı görülmüştür. Evliliklerin %38,7'si evliliğin ilk 5 yılında, %20,7'si ise 6-10 yıl içinde sona ermiştir (2018). Özellikle çocuğu olan bireyler için boşanma ve boşanmanın etkileri ciddi bir konu olarak ele alınmalıdır. Yapılan çalışmalar, çocukluk döneminde ebeveynlerin boşanmasıyla, çocukların yetişkinlik döneminde bağlanma problemleri ve yaşam kalitesinde bozulma gibi problemler yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Öngider, 2013a). Çocuklar ebeveynlerinin durumlarına bağlı olarak boşanmadan pozitif ya da negatif şekilde etkilenebilirler. Şiddetin ve kavganın hâkim olduğu ebeveynler boşandıysa, durum çocuk için pozitif olabilir. Fakat boşanma çatışmaya, travmaya veya strese neden olabilecek bir kriz olarak algılanırsa çocuk için negatif bir durum haline gelebilir (Trotter, 1976). Ailenin ve çocuğun boşanmaya yeterince hazır olmadığı durumlarda, çocukların genellikle boşanmadan zarar gördüğü düşünülmektedir. Yapılan çalışmalar boşanma sürecindeki bireylerin, kendilerini yalnız ve yetersiz hissettiklerini, aşırı alkol ve sigara tükettiklerini, mesleki problemler yaşadıklarını, beslenme ve uyku düzenlerinde bozulmalar olduğunu ve kaygı seviyelerinin çok yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Hunt, 1977; Atakan, 1987; Akt: Özgüven, 2014). Boşanan ebeveynler yalnızca kendi duygu ve düşüncelerine odaklandıklarında, çocuklarının problemlerinin farkında olamayabilirler. Bu da çocuğun ailenin parçalanmasından daha olumsuz etkilenmesi anlamına gelir (Aydın ve Baran, 2012). Ebeveynlerin çocuğun yaşadığı problemleri ifade etmesine fırsat vermemesi ya da sorunlarına gereken ilgiyi göstermemesi çocuk tarafından reddedilme olarak algılanabilir. Evrensel olarak da desteklenmiştir ki, tek ebeveynlik durumunda bireyler (genellikle anneler), özellikle ebeveyn gençse ve maddi durumu iyi değilse, sosyal ve duygusal destek göremeyip toplumdan izole olurlar. Bu durum çocuğun sevgiden yoksun bırakılması bakımından büyük risk taşımaktadır (Rohner, 1986). Çocuğun ebeveynin sevgisinden yoksun kalması reddedildiğini algılaması için güçlü bir neden olarak sayılabilir.

Boşanma sürecinde ya da boşandıktan sonra ebeveynler bazı psikolojik, sosyal, ekonomik sorunlar deneyimleyebilir. Bu sorunlar, ebeveynlerin çocuklarına gereken sevgiyi, ilgiyi ya da anlayışı gösterememelerine, çocuklarından uzak bir tavır içinde olmalarına neden olabilir. Bu gibi durumlar, yetersiz ebeveyn- çocuk ilişkisini doğurur ve çocuklar ebeveynleri tarafından reddedildiklerini algılayabilirler. Buna ek olarak, Dirik, Yorulmaz ve Karancı'nın (2015) araştırma verilerine göre, anne- babasını 'aşırı koruyucu/kısıtlayıcı' ve 'reddedici' olarak algılayan çocukların somatizasyon puanları da anlamlı düzeyde yüksektir. 'Reddedilme' çocukta birçok farklı psikolojik problemin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Bu bağlamda, çocuklarda somatik belirtilerin de görülebileceği düşünülmektedir. Bu düşünceyi destekleyen önemli faktörler de bulunmaktadır. Travma ve stres çocuklarda somatik belirtilerin görülmesine bir temel oluşturabilir. Somatoform bozuklukların oluşumu ve ilerlemesinde travma, erken dönem negatif yaşantılar, fiziksel, duygusal ya da cinsel istismar, stres, ilişki sorunları ve anksiyete önemli risk faktörleridir (Davey, 2008). Ayrıca, ebeveynlerin bakımı ya da ihmali, sevgisi ya da sevgisizliği, çocuklarına verdikleri değer ya da olumsuz eleştirileri ve aile yaşantılarındaki düzen ya da düzensizlik, çocuğun sergilediği davranışlar ve psikopatolojik semptomları arasında ciddi bir bağlantı olduğu, kısaca, ebeveyn davranışlarının çocuğun psikososyal gelişiminde belirleyici olduğu bilinmektedir (Freud, 2000). Bu araştırmanın amacı, anne-babası evli veya boşanmış olan çocukların algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ve kontrolü ile somatizasyon belirtileri arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu temel amaç kapsamında aynı zamanda aşağıdaki alt amaçlar da cevaplanacaktır.

Araştırmanın Alt Problemleri

1. Algılanan ebeveyn tutumu (sıcaklık- sevgi, düşmanlık- saldırganlık, kayıtsızlık- ihmâl, farklılaşmamış red, kontrol) ile somatik belirti düzeyleri, cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?
2. Çocukların somatizasyon belirti düzeyleri, ebeveynlerinin medeni durumuna (evli ya da boşanmış olmaları) göre farklılık göstermekte midir?
3. Çocukların somatizasyon belirti düzeyleri, ebeveynlerinin ekonomik gelir düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?
4. Algılanan ebeveyn tutumları ebeveynin boşanmış ve beraber yaşamasına göre farklılaşmakta mıdır? Çocukların annelerinden algıladıkları kabul-red ve kontrol düzeyleri boşanmış olma ve beraber yaşamalarına göre farklılaşmakta mıdır?
5. Çocuklarını babalarından algıladıkları kabul-red ve kontrol düzeyleri boşanmış olma ve beraber yaşamalarına göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
6. Ebeveyn tutumları, çocukların somatizasyon belirtilerini yordamakta mıdır?
7. Boşanmış ebeveynleri olan ve ebeveynlerinden düşmanlık- saldırganlık, kayıtsızlık- ihmâl, farklılaşmamış red ve kontrol algılayan çocuklar, ebeveynleri evli olan çocuklara kıyaslandığında somatizasyon belirti düzeyleri farklılık göstermekte midir?

Bu bağlamda, boşanma durumunda çocuğun algıladığı ebeveyn kabul ve reddinin neden olabileceği içselleştirilmiş davranışları, somatik belirtiler üzerinden incelemek ve müdahale teknikleri geliştirmek adına gereklidir. Araştırmanın anne babası boşanmış olan çocukların psikolojik problemlerini çözüme kavuşturma noktasında da fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, araştırmanın amacı, problemi, önemi ve sınırlılıkları ile çocukluk dönemi, çocukluk dönemi erken yaşantılar, ebeveyn- çocuk ilişkisi ve bunların psikolojik, sosyal, davranışsal, duygusal ve bilişsel gelişim üzerindeki etkisini açıklayan ve 'Ebeveyn Kabul- Red Teorisi'nin kuramsal temellerinin dayandığı, 'Psikanalitik Teori' ve 'Bağlanma Teorisi' ile ilgili bilgilere yer verilecektir. Çalışma Ebeveyn Kabul- Red Teorisi üzerine temellendirildiği için teori detaylı olarak açıklanacak ve teoriyle ilgili yapılan araştırmalara yer verilecektir. Boşanma, boşanmanın ebeveynler ve çocuklar

üzerindeki etkileri ile ilgili bilgiler ve çalışmalar açıklanacaktır. Ayrıca bu bölümde somatizasyon bozukluğu, belirtileri ve ilgili çalışmalar belirtilecektir. İkinci bölümde, araştırmanın yöntemi, katılımcıları, veri toplama araçları, işlemleri ve analizi ile ilgili bilgilere yer verilecektir. Üçüncü bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgular ve bulguların yorumları yer alacaktır. Dördüncü bölümde, araştırmanın bulgu ve yorumları, daha önce yapılan araştırmalarla karşılaştırılacak ve tartışılacaktır. Ayrıca bu bölümde, gelecek çalışma için önerilere ve araştırmanın klinik yansımalarına yer verilecektir.

Araştırma kapsamında yapılacak uygulamalar için, okullarda bulunan rehber öğretmenler aracılığı ile çocukların velilerine bilgilendirilmiş rıza formu gönderilmiş ve çocuklarının uygulamaya katılabilmeleri için izin istenmiştir. Fakat velilerden geri dönüşün az olması sebebiyle çalışma 247 katılımcı ile sınırlanmıştır. Ayrıca, Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği (EKRÖ/K) Çocuk Formunun Anne-Baba değerlendirmesi ve Çocuk Somatizasyon Envanteri, Sosyodemografik Form ile beraber velilerinden izin alınabilen 247 çocuğa uygulansa da, 37 katılımcının bazı temel analiz değişkenlerini ve ölçeklerin bazı kısımlarını boş bırakmaları sebebiyle, bu katılımcıların verileri analize dâhil edilememiştir. Böylece analiz 210 katılımcının verileri ile yapılmıştır. Her ne kadar katılımcıların dikkatini dağıtabilecek unsurların önüne geçilmişse de, katılımcıların boş bıraktıkları maddeleri gözden kaçırdıkları ya da ölçeklerin kısa formlarının kullanılmasına rağmen, çocukların ölçekleri uzun buldukları, sıkıldıkları ve bu yüzden cevaplandırmayı erken sonlandırdıkları düşünülebilir. Bir sonraki araştırmada daha fazla katılımcıya ulaşılması hedeflenmektedir.

EKRÖ/ K'nın Türk popülasyonu için güvenilir ve geçerli bir ölçek olmasına rağmen, ölçekte bulunan bazı maddeler reddedilme olarak algılanmamış olabilir. Yani çocuklar bazı maddelerdeki ebeveyn tutum ve davranışlarını kültürel açıdan normal sayılan durumlar arasında görmüş olabilir. Buna ek olarak, Çocuk Somatizasyon Envanteri, DSM-III-R'de bulunan tanı kriterlerine göre geliştirilmiş olup, DSM-5'e göre revize edilmemiştir. Envanterin revize edilmesinin ardından yapılacak çalışmalar ile daha farklı sonuçların elde edilmesinin söz konusu olabileceği düşünülmüştür.

1.2. Ebeveyn Kabul- Red Kuramı (EKAR)- (The Parental Acceptance- Rejection Theory)

Ronald P. Rohner, Coleman'ın ifade ettiği 'reddedilen çocuklar, güvensiz, korkulu, kıskanç, saldırgan olurlar ve dikkatleri üzerlerine çekmeye çalışırlar' iddiasının her insan için geçerli olup olmadığı noktasında şüphe duyar ve bunun üzerine kültürler arası bir araştırma yapıp Coleman'ı haklı buldu. Bu araştırma Ebeveyn Kabul- Red Teorisinin başlangıcı olarak kabul edilir (Hughes, Blom, Rohner ve Britner, 2005). EKAR, Ronald P. Rohner tarafından 1960'lı yılların başında ileri sürülmüş bir teoridir. EKAR'ın kuramsal temelleri, 'Psikanalitik Teori', 'Bağlanma Teorisi', 'Öğrenme Teorisi', 'Sembolik Etkileşim Teorisi', Baumrind tarafından geliştirilen 'Ebeveyn Stilleri' ve Feldman ve Downey'nin 'Reddedilmeye Duyarlılık' (özellikle çocukluk döneminde ebeveyn reddi üzerine) ile ilgili yaptıkları çalışmalardan etkilenmesiyle oluşmuştur (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Çocukların, benlik algılarının gelişebilmesi, ilgi, sevgi ve korunma gibi ihtiyaçlarının karşılanması ve gelecekte kaliteli ilişkiler kurabilmeleri için özellikle erken çocukluk döneminde ebeveynleriyle iyi iletişim kurmalıdır (Önder ve Gülay, 2007).

1.2.1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu (Warmth Dimension)

İfade edilme biçimlerinde farklılıklar olsa da, her kültürde ebeveynler çocuklarına sevgilerini, sıcaklıklarını ve şefkatlerini gösterirler. Aynı şekilde, çocuklarını sevmediklerini veya onlardan hoşnut olmadıklarını ifade etmenin de yolları vardır. Rohner, 'Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutunu', çocukların ve yetişkinlerin algıları üzerinden incelemektedir. Sevgilerini ifade eden ebeveynler 'kabul edici', çocuklarından sevgilerini mahrum edenler ise 'reddedicidir'. Yani, sıcaklık boyutunun olumlu ucunda kabul, olumsuz ucunda red algısı yer almaktadır. Çocuğun kendini hangi uca yerleştirdiği çocuğun algısıyla ilgilidir. Buna göre, ebeveynliğin sıcaklık boyutu ile ebeveyn kabul ve reddi 4 temel bölüm halinde açıklanmaktadır.

Sıcaklık boyutunun olumlu ucu: Ebeveyn kabulü, yani sıcaklık/ sevgi: Bu bölümünde sevginin sözel ve sözel olmayan ifadesi üzerinde durulmaktadır. Sevginin sözel olarak ifade edilmesi; övgü, iltifat, takdir etme gibi çocuğa olumlu şeylerin söylenmesi, sözel olmayan ifade biçiminde ise; öpmek, sarılmak, okşamak gibi davranışlar örnek olarak verilebilir.

Sıcaklık boyutunun olumsuz ucu: Ebeveyn reddi: Ebeveynliğin sıcaklık boyutuna göre ebeveyn reddi 3 bölüme ayrılmaktadır. Bunlardan ilki 'düşmanlık ve saldırganlıktır'. Burada da düşmanlık ve saldırganlığın sözel ve sözel olmayan ifadeleri üzerinde durulmaktadır. Buna göre sözel ifadeler, çocuğa edilen küfür, bağırarak, düşüncesiz, kaba, acımasız, alaycı, iğneleyici, küçük düşürücü sözler söylemek vb. içermektedir. Vurmak, itirmek, ısırarak, çimdiklemek vb. davranışlar da düşmanlık ve saldırganlığın sözel olmayan biçimde ifade edilmesine örnek olarak verilebilmektedir. İkincisi, 'kayıtsızlık ve ihmaldir'. Çocuğun ebeveynlerine psikolojik ya da fiziksel olarak ulaşamaması ya da ebeveynin çocuğun ihtiyaçlarına dikkat etmemesi durumları bu kısım içinde kategorize edilmektedir.

Üçüncüsü, 'ayrışmamış (farklılaşmamış) red' adı verilen bölümdür. Ayrışmamış red ile çocuğun ebeveynleri tarafından sevilmediği, önemsenmediği, takdir edilmediğine ilişkin hisleri kastedilmektedir. Düşmanlık/ saldırganlık ve kayıtsızlık/ ihmali ebeveynlerin içsel ve psikolojik durumlarıyla ilgilidir. Yani, ebeveynin çocuğuna karşı duyduğu öfke, çocuğun ihtiyaçlarına kayıtsız kalmasına neden olabilmektedir. Çocuklar bu 3 bölümde aktarıldığı biçimde red algılayabilmektedirler. Reddedici ebeveynler, çocuklarını bir yük gibi görüp, onlardan hoşlanmazlar ya da onaylamazlar (Rohner, 1994).

1.2.2. Ebeveynliğin Kontrol Boyutu

EKAR Teorisine göre, ailenin çocuğun davranışlarını ne ölçüde sınırladığı, sınırlamanın ne kadar zorlandığı ve kısıtlamalar son derece önemlidir. Ebeveynliğin sıcaklık boyutunda olduğu gibi, 'Ebeveynliğin Kontrol Boyutunda' da iki uç bulunmaktadır. Kontrol boyutundaki bir uçta, çocuklarının davranışlarını nadiren kontrol eden, 'izin verici' (düşük düzey kontrol) ebeveynler bulunmaktadır. Diğer uçta ise, çocuklarının her davranışını her an takip edip, fazla kural koyan 'kısıtlayıcı' (yüksek düzey kontrol) ebeveynler bulunmaktadır (Rohner ve Pettengill, 1985). Genellikle, cinsellik, saldırganlık, tuvalet eğitimi, dürüstlük, ahlak kuralları, ev içi kurallar ve itaat etme gibi konularda ebeveynlerin çocuklarını kontrol etme isteği ya da eğilimi vardır (Öngider, 2006). Bazı ebeveynler çocuklarını kısıtlamaz, kontrol etmez ve yönlendirmezler. Bir diğer yanda, yüksek düzeyde kontrol eden, kısıtlayıcı ebeveynler vardır. Böyle ebeveynlerin çocukları hem özerklik kazanmakta güçlük çekerler hem de ebeveynleri olmadan becerilerini geliştirmekte zorlanırlar.

EKAR Teorisine göre, reddedilme ya da kabul edilmenin kişinin 'subjektif algısıyla' ilgili olduğu belirtilmişti. Buna göre, ebeveyn reddi ya da kabulünün çocuk üzerindeki etkisi, çocuğun kendi algısına, bu algıyı nasıl yorumladığına ve psikolojik durumuna göre belirleyicidir. Subjektif algılar, başkaları tarafından gözlemlenebilen 'nesnel' davranışlardan daha önemlidir. Çünkü 'nesnel' davranışların yorumlanması ve anlamlandırılması kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir. Çocuğun psikolojik sağlığını ve uyumunu yordayabilmek için sadece ebeveyn davranışlarına bakmak yetersiz kalacaktır. Bu sebeplerle, EKAR davranışçı yaklaşımdan çok 'fenomenolojik yaklaşım' benimsenmiştir. EKAR'ın çok kültürlü bir teori olması, birçok farklı popülasyon için geçerli olması da fenomenolojik yaklaşımın gerekliliğini açıkça göstermektedir (Rohner, 1994).

1.2.3. EKAR Kişilik Altkuramı

EKAR Teorisinin 'Kişilik Altkuramı', algılanan ebeveyn reddinin neden olduğu kişilik özelliklerini ve bu özelliklerin getirdiği davranışları bireysel boyutta incelemektedir. Kişilik altkuramı ile ilgili çalışmalar, algılanan ebeveyn kabul- reddi ile psikolojik uyum ve ruh sağlığı arasında temel bir ilişki olduğunu güçlü biçimde kanıtlamaktadır. Ebeveyn reddi, ebeveyn sevgisinin yokluğu ya da yoksunluğu ile ifade edilmektedir. Ebeveynin 1) soğuk olması, sevgi ve şefkatini göstermemesiyle ya da esirgemesiyle, 2) düşmanca ya da saldırgan tavırlar göstermesiyle, 3) çocuklarının ihtiyaçlarına kayıtsız ve ihmali olmasıyla, 4) farklılaşmamış reddetme ile (ebeveynlerin soğuk, saldırgan ya da çocuklarını ihmal ettiklerine dair herhangi bir nesnel gösterge olmamasına rağmen, çocuğun sevilmeyen, istenmeyen ve ilgi gösterilmeyen biri olduğuyla ilgili duygularının olması) durumlarından birinin ya da dördünün birden olması ile ebeveynin reddedici olduğu anlaşılmaktadır (Rohner, 1986; Rohner ve Britner, 2002).

Çok kültürlü çalışmalar sonucunda, ebeveynler tarafından reddedilmenin kişilik üzerinde etkili olduğu ve ebeveynlerinden red algılayan çocukların bazı ortak özelliklerinin olduğu saptanmıştır. Teorinin genelinde olduğu gibi, kişilik alt kuramında da

davranışçı yaklaşımdan çok fenomenolojik yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Ayrıca, EKAR Teorisinin 'Filogenetik Yaklaşımına' göre, insanlar kendileri için önemli kişilerin sevgisine ve onların pozitif tepkisine ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaç çocukluk döneminde ebeveynlerinin sıcaklığı, bakımı, ilgisi, beslemesi, desteği yani sevgileridir. Bu dönemde ebeveynleri ya da diğer bağlanma figürlerinden bu ihtiyacı karşılanmaması durumunda, çocukta 7 karakter özelliği gelişmektedir (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner, 1999, Akt; Khaleque, 2013). Bu özelliklerin kalıcı hale gelmesiyle de 'Ebeveyn Kabul- Red Sendromu' gelişmektedir. Bu sendrom reddedilme durumunda çocuğun sahip olacağı kişilik yapısını açıklamaktadır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Yapılan çalışmalarla da, boşanma sürecinin ve boşanma sonrasında anne babalar için ne kadar zor ve stresli bir dönem olduğu görülmektedir. Anne babalar boşanma sonrasında, çocuğun yeni aile yapısına uyum sağlamasını sekteye uğratabilecek, ruh sağlığını bozabilecek ve kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek bazı davranışlar gösterebilirler. Örneğin;

Ebeveynler kendilerini sevdirmek ve diğerinden uzaklaştırmak için birbirlerini suçlayabilir

Çocuğun velayetini alan ebeveyn, diğerinden intikam almak/cezalandırmak amacıyla çocuğu göstermeyebilir ya da yine eski eşten intikam almak amacıyla velayeti alamayan ebeveyn çocuğa karşı ilgisiz kalabilir

Ebeveynler çocuğu mutlu etmek maksadıyla her isteğini yerine getirebilir

Çocuk istenmeyen bir şey yaptığında ebeveynler 'annene çekmişsin', 'baban gibisin' şeklinde ifadeler kullanabilir

Çocuğa aşırı hassasiyet gösterilmesi, kontrol edilmesi, acınması ile çocuğun pasif ve bağımlı hale gelmesi ve ebeveynlerinin bu tür davranışlarını kendi ikincil kazançları için kullanmaları düşünülebilir (Bilir ve Dabanlı, 1981; Bulut, 1983; Akt: Özgüven, 2014; Öngören, 2017).

Boşanma öncesi dönem çocuğun velayetinin kime verileceği, çocukla görüşmelerin düzenlenmesi, anne- baba sorumluluklarının belirlenmesi sebebiyle kritik bir süreçtir. Bu süreçte çocukların çatışmalardan korunması çok önemlidir. Bu dönemde çatışmalara şahit olan çocuklar için boşanma süreci daha sancılı olabilmektedir (Rendal, Joshi, Oh ve Verropplou, 2001; Amato, 1991 Akt; Öngider, 2013a).

Boşanmanın çocuk üzerindeki etkisi, çocuğun yaşına göre değişmektedir. Bu çalışmada oluşturulan örneklem grubu 10-14 yaşları arasındadır. Burke, McIntosh ve Gridley (2009), bu yaşlardaki çocukların boşanmadan ne şekilde etkilendiklerini araştırmışlardır. Bu araştırmaya göre, çocuklar ebeveynlerinden birini 'iyi insan' diğerini ise 'kötü insan' olarak görmekte ve çatışmaların sebep olduğu anksiyeteyi azaltmak için yakınmalarının olduğu (örn: baş ağrısı, halsizlik, mide ağrıları), içe dönük oldukları ve çekingen davranışlar sergiledikleri, okul performansında düşüklük ve okul reddi bulunduğu, risk alma ve suç işleme davranışlarının (örn: uyuşturucu madde denemek, evden kaçmak) bulunduğu, depresyon belirtileri ve öfke görüldüğü yine aynı çalışmada belirtilmiştir.

Landerkin ve Clark (1990), çocukların boşanmaya üzüntü, ebeveynlerine yönelik yoğun öfke ve somatik yakınmalar (baş ağrısı, karın ağrısı) ile tepki gösterebildiklerini, ergenlerin ise boşanma durumunda, somatik yakınmalar deneyimleyebileceklerini, kendilerine ve başkalarına öfkeli olabileceklerini, kimlik kurma ile ilgili problemi yaşayabileceklerini belirtmişlerdir (Department of Justice Canada, 1997).

Somatizasyon Bozukluğu olan kişilerin nöropsikolojik işlevlerinin incelendiği bir araştırmada, somatizasyonu olan kişilerin normal kontrol grubuna göre farklı nörolojik yapılarla sahip oldukları görülmüştür. Somatizasyon bozukluğu olan kişilerin dikkat ve bellek ile ilgili bilgi işleme sorun yaşadıkları bilinmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, somatizasyonu olan bireylerin frontal loblarında iki taraflı simetrik bozukluklar ile baskın hemisfer işlev bozukluğu saptanmıştır (Sevinçok, 1999).

1.2.4. Ebeveyn Reddi ve Somatizasyon Bozukluğu

Ebeveyn sıcaklığı, öz düzenleme ve özellikle başarıya ulaşmayla ilgili hazzı erteleyebilme becerisini geliştirmektedir. Kişiler arası uyumu, diğerlerine güven duyabilmeyi ve sıcak olabilmeyi sağlamaktadır. Fakat ebeveyn reddi, bu alanlarda bozulmalara yol açmakla birlikte uyum güçlüğüne, güvensizliğe, endişeyle de bağlantılı olarak somatik şikâyetlere (örn. baş ağrısı) yol açmaktadır. Benzer biçimde, ebeveyn kontrolünün somatik ve nörolojik şikâyetleri arttırma üzerinde etkisi bulunmaktadır (Baker ve Hoerger, 2012).

Bir diğer araştırma, psikosomatik belirtiler ile depresif belirtiler, ebeveyn ihmali ve algılanan bireylerde görülen karakter özellikleri (olumsuz benlik saygısı ve duygusal tutarsızlık) arasında anlamlı düzeyde pozitif korelasyon olduğunu göstermektedir. Buna göre, ebeveyn ihmalinin, olumsuz benlik saygısının ve duygusal istikrarsızlığın somatizasyon semptomlarını tetiklediği öngörülmektedir (Naz ve Kausar, 2015).

Bedensel duyularını somatize eden çocukların, ebeveynlerinden algıladıkları kontrol ve reddedilme puanları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda bu çocukların, ailelerinden geri çekildikleri, koştukları ve zorlandıkları belirtilmiştir (Singh, Gehlawat, Sharma, Gehlawat ve Gupta, 2015).

2. Yöntem

Araştırmada basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemine göre her birime bağımsız ve eşit seçilme şansı verilmiştir (Büyüköztürk, Kılıç- Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2015). İki aşama uygulanmıştır. Birinci aşamada listeleme yapılmış ve okullar belirlenmiş, ikinci aşamada belirlenen okullara gidilmiş, buradaki öğrencilerin velilerine 'Bilgilendirilmiş Rıza Formu' yollanmıştır. Velilerinden izin alınan çocuklar ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Ayrıca araştırmada genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modelleri kullanılmıştır. Böylelikle değişkenler arası değişimleri ve bu değişimlerin kademesini belirlemek amaçlanmıştır (Karasar, 2002). Yani, boşanma ile çocukların ebeveynlerinden algıladıkları kabul- red ve kontrol düzeyleri ve çocukların ebeveynlerinden algıladıkları kabul, red ve kontrol düzeylerinin somatizasyon belirtileri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

2.1. Katılımcılar

Katılımcılar 4-8. sınıflarda ve devlet okullarında öğrenim gören 247 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcılar, anne babası boşanmış ve anne babası evli olan çocuklardan oluşmaktadır. Bu amaçla, Ankara'nın Çankaya bölgesinde bulunan farklı ortaokullar belirlenmiştir ve yaşları 10-14 arasında değişen, 198 evli, 44 boşanmış, 5 ayrı yaşayan ebeveyni olan çocuklara anket uygulanmasıyla araştırma gerçekleştirilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amaçları doğrultusunda kullanılan veri toplama araçları ve bu araçlara ait psikometrik özellikler verilmiştir.

2.2.1. Sosyodemografik Form. Araştırmanın amacına uygun biçimde düzenlenen bu form, katılımcıların yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, kronik hastalığa sahip olup olmadıkları ve anne babalarının medeni durumları, kiminle yaşadıkları gibi konular hakkında bilgi toplamak amacıyla kullanılmıştır.

2.2.2. Ebeveyn Kabul, Red / Kontrol Ölçeği (Çocuk/ Ergen EKRÖ/ K: Anne ve Baba Kısa Formları). Rohner, Saavedre ve Granum (1978) tarafından geliştirilen 'Ebeveyn Kabul- Red Ölçeği' ('Parental Acceptance- Rejection Questionnaire' (PARQ)), çocuğun algıladığı ebeveyn kabul- reddinin değerlendirilmesi için kullanılmaktadır. Ölçek öz bildirim dayalıdır ve 9-17 yaşları arasında olan çocuklara uygulanabilmektedir. Ayrıca, ölçek Rohner'ın geliştirdiği Ebeveyn Kabul- Red Kuramına dayanmaktadır Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları ilk olarak Erkman (2003) tarafından yapılmıştır ve ölçeğin iç

tutarlılıkları anne algısı için .81, baba algısı için ise .85 bulunmuştur (Batum ve Öktem, 2011). Bu çalışmada ölçeğin kısa formları kullanılmıştır. Anne ve babanın ayrı ayrı değerlendirildiği kısa formların her ikisinde de, yukarıda açıklanan 73 madde arasından seçilen 29 madde ve 5 alt ölçek bulunmaktadır. Alt ölçekler örnekleriyle birlikte açıklandığı gibidir;

- 1) 'sıcaklık ve sevgi' ('tersi soğukluk') (8 madde): ('benimle ilgili güzel şeyler söyler').
- 2) 'düşmanlık/ saldırganlık' (6 madde): ('bana bir çok kırıcı şey söyler').
- 3) 'kayıtsızlık ve ihmal' (6 madde): ('onu rahatsız etmediğim müddetçe benimle ilgilenmez').
- 4) 'farklılaşmamış red' (4 madde): ('eğer kötü davranırsam, benden hoşlanmadığımı belli eder').
- 5) 'kontrol' (5 madde): ('her zaman nasıl davranacağımı söyler').

EKRÖ/K 4 dereceli likert tipi bir ölçektir. Buna göre, hemen hemen her zaman doğru=4 puan, bazen doğru=3 puan, nadiren doğru=2 puan ve hemen hemen hiçbir zaman doğru değil= 1 puan ile değerlendirilmektedir. 16 ve 20. sorular ters çevrilerek puanlanmaktadır. Toplam EKRÖ/ K puanını hesaplamak için, sıcaklık ve sevgi alt ölçeğinde bulunan tüm maddeler tersine puanlanır ve diğer 4 alt ölçeğin maddelerinden alınan puanlarla toplanır. Yüksek puan yüksek düzeyde reddedilme algısını göstermektedir. Kontrol alt ölçeği, kabul ve red algılarını ölçen alt ölçeklerden bağımsız biçimde değerlendirilmektedir.

2.2.3. Çocuk Somatizasyon Envanteri- 24 (ÇSE- 24). Walker, Garber ve Greene (1991) tarafından geliştirilen Çocuk Somatizasyon Envanteri (Children's Somatization Inventory), 35 madde ile somatizasyon bozukluğunda görülen semptomları taramaktadır. ÇSE-24, hem bilimsel araştırmalarda hem de kliniklere başvuran çocukların somatik yakınmalarını taramak için kullanılan bir ölçektir (Walker, Beck, Garber ve Lambert, 2009). ÇSE-24'ün Türkçe versiyonu için çalışmalar Kadioğlu, Şişman ve Ergün (2012) tarafından tamamlanmıştır. Yapılan çalışmalara göre envanter Türk popülasyonu için geçerli ve güvenilir (Cronbach's alfa= .91). Ölçek maddeleri çocukların anlayabileceği şekilde sade, açık ve kısadır. 9-15 yaşları arasındaki çocuk ve ergenlerin somatik şikâyetlerini ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Ölçek somatik yakınmaları yansıtan 24 maddeden oluşmaktadır ve öz bildirim dayalıdır. Çocuklardan son iki hafta içinde her bir semptomun kendisine ne kadar sıkıntı verdiğini belirtmesi istenmektedir. 5 dereceli likert tipi bir ölçektir. Buna göre, hiçbir zaman= 0 puan, bazen= 1 puan, sık =2 puan, çok sık= 3 puan, her zaman= 4 puan şeklinde değerlendirilmektedir. Toplam somatizasyon puanını hesaplamak için maddelerden alınan tüm puanların toplanması gerekmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar somatik belirtilerin yoğun olarak deneyimlendiğini göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 96'dır. (Şişman, Kadioğlu, Ergün ve Erol, 2013).

2.3. İşlemler

Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ve okul yönetimlerinden gerekli izinler alındıktan sonra, izin alınan devlet ortaokullarına gidilerek öğrenci velilerine araştırmanın ve amacının açıklandığı bilgilendirilmiş rıza formu gönderilmiş, çocuklarının araştırmaya katılabilmeleri için izin alınmıştır. Velilerinden izin alınan çocuklarla araştırma gerçekleştirilmiştir. Çocuk ve velilerin isimleri gizli tutulmuş, formlar numaralandırılmıştır. Çocukların rahat ve samimi cevaplar verebilmesi açısından sınıf ortamında uygun bir oturma planı hazırlanmıştır. Bunlara ek olarak, çocukların dikkatini dağıtabilecek unsurların (örneğin; sınıf sıcaklığı, yeterli aydınlatma, yüksek ses, vb.) önüne geçilmeye çalışılmıştır. Çocuklara yazılı ve sözlü olarak gerekli yönergelerin verilmesinin ardından sırasıyla; Sosyodemografik Form, Çocuk/ Ergen EKRÖ/ K: Anne ve Baba Kısa Formları ve ÇSE- 24 verilmiştir.

2.4. Analiz

Ebeveyn Kabul, Red / Kontrol Ölçeği (Çocuk/ Ergen EKRÖ/ K:Anne ve Baba Kısa Formları) ve Çocuk Somatizasyon Envanteri- 24 (ÇSE- 24), Sosyodemografik bilgiler Formu ile beraber 247 çocuğa uygulanmıştır. Verilerin temizlenmesi ve temel analizlerin uygulanması aşamasında 'IBM SPSS 22 Programı'('Statistical Package for the Social Sciences') kullanılmıştır. Veri temizleme esnasında temel analiz değişkenlerinden cinsiyet ve ekonomik düzey değişkenlerini hiç doldurmayan toplamda 10 katılımcının verileri listeleme yöntemiyle veri dosyasından silinmiştir. Buna ek olarak, ilgili alt ölçeklerdeki madde sayısının %5'ini

aşmayan eksik verileri eleyebilmek adına, kayıp verilere ilgili alt ölçeklerinin ortalama değerleri atanmıştır (Tabashnick ve Fidel, 2007).

Çok değişkenli normal dağılım varsayımını karşılamayan, $p < .0005$ anlamlılık değeri ölçütünde Mahalanobis uzaklıkları 32.80 ve üzerinde olan 14 katılımcı veri dosyasından silinmiştir. Buna ek olarak, tek değişkenli normal dağılım varsayımını karşılamak için Z değerleri $+,- 3.29$ üzerinde olan 13 kişi daha veri dosyasından silinmiştir. Böylelikle elde edilen verinin normal dağılım varsayımları karşılanmış ve genelleme açısından ortaya çıkabilecek sorunlar bu işlem yoluyla ortadan kaldırılmıştır. Bu işlemlerden sonra temel analizler, yaşları 10 ile 14 arasında değişen (Ort.: 11.95, SS: 0.97), 87 kız ve 123 erkek olmak üzere toplamda 210 çocuk katılımcı ile sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Analizlerde kullanılan değişkenlerle ilgili betimleyici istatistikler Tablo 1' de verilmiştir.

Tablo 1. Betimleyici İstatistikler

	Değişken	N	Min.	Maks.	Ort.	Ss.
Cinsiyet	Erkek	123				
	Kadın	87				
Yaş		210	10.00	14.00	11.95	.97
	Değişken	Frekans	Yüzde			
Ekonomik Düzey	Düşük	2	%1			
	Orta	148	%70,5			
	Yüksek	60	%28,6			
Medeni Durum	Evli	178	%84,8			
	Boşanmış	27	%12,9			
	Ayrı yaşıyor	5	%2,4			

Tablo 2. Kullanılan Ölçeklerin Betimleyici İstatistikleri

	N	Min.	Maks.	Ort.	Ss.
Anne Soğukluk	210	3.00	24.00	9.97	2.96
Anne Düşmanlık	210	3.00	23.00	9.31	3.27
Anne Kayıtsızlık	210	3.00	18.00	8.09	2.47

Anne Farklılaşmamış Red	210	2.00	13.00	5.59	2.18
Anne Kontrol	210	7.00	19.00	14.40	2.60
Baba Soğukluk	210	5.00	24.00	10.47	3.63
Baba Düşmanlık	210	2.00	22.00	9.15	3.44
Baba Kayıtsızlık	210	2.00	19.00	8.49	2.88
Baba Farklılaşmamış Red	210	1.00	14.00	5.33	2.10
Baba Kontrol	210	4.00	20.00	13.44	3.17
Somatik Belirti	210	.00	51.00	12.53	11.62

Tablo 2’de çalışmada kullanılan ölçeklerin ve alt boyutlarına ait minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeğinde bulunan alt ölçekler, ölçeklerin orijinallerine uygun biçimde toplam skorlarının alınmasıyla oluşturulmuştur. EKRÖ/K Çocuk/ Ergen Kısa Formunun, sıcaklık-sevgi alt ölçeğinde bulunan tüm maddeler ile 16. ve 20. maddeler ters çevrilmiş olarak kodlanmış ve bu şekilde analize dâhil edilmiştir. Bu nedenle, özellikle toplam skor alınırken, tüm alt ölçeklerin toplamı çocuğun anne ve babasının ebeveynliğine dair olumsuz algılarını işaret etmektedir. Sıcaklık-sevgi (tersi soğukluk) alt ölçeği özelinde yorum yapılırken de, her bir madde ters kodlandığı için, bu alt ölçek çocuğun anne ve babasından algıladığı soğukluğu temsil etmektedir. Bu ölçeklere dair Cronbach Alfa katsayıları ise korelasyon tablosunu içerisinde ayrıca belirtilmiştir (bkz. Tablo 2). Araştırma verilerinin istatistiksel analizinde korelasyon, t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), çok yönlü varyans analizi (MANOVA) ve regresyon analizi kullanılmıştır.

3. Bulgular

Verilerin sunumunda, araştırmanın temel problemi ve alt problemlerine dair sorular esas alınacaktır.

Tablo 3. Temel Değişkenler Arası İlişkiler (Korelasyonlar)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Anne Soğukluk	1										
2. Anne Düşmanlık	.53**	1									
3. Anne Kayıtsızlık	.60**	.64**	1								
4. Anne Farklılaşmamış Red	.45**	.66**	.52**	1							
5. Anne Kontrol	.10	.32**	.21**	.26**	1						
6. Baba Soğukluk	.63**	.33**	.35**	.29**	.01	1					

7. Baba Düşmanlık	.45**	.74** *	.55**	.53**	.24**	.52**	1				
8. Baba Kayıtsızlık	.49**	.53**	.53**	.41**	.12	.65**	.68**	1			
9. Baba Farklılaşmamış Red	.47**	.57**	.47**	.64**	.18**	.52**	.65**	.61**	1		
10. Baba Kontrol	.08	.30**	.16*	.25**	.64**	.01	.32**	.09	.27**	1	
11. Somatik Belirti	.22**	.27**	.26**	.20**	.14*	.18*	.30**	.25**	.22**	.11	1
Cronbach Alfa Katsayısı	.75	.68	.59	.56	.41	.82	.72	.67	.59	.59	.92

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Yukarıda Tablo 3’de görüldüğü üzere, ölçekler arası ilişkiye bakıldığında en yüksek anlamlı ilişkiler sırasıyla; anne düşmanlık ile baba düşmanlık ($r = .74, p < .001$), anne ve baba farklılaşmamış red ($r = .64, p < .01$), anne ve baba kontrol ($r = .64, p < .01$) ve anne ve baba soğukluk ($r = .63, p < .01$) değişkenleri arasındaki ilişkidir. Öte yandan, bu çalışma kapsamında bağımlı değişken olarak kullanılan somatizasyon değişkeni ise en yüksek babadan algılanan düşmanlık ile ilişkilidir ($r = .30, p < .01$), ancak bu ilişki düşük bir seviyededir (ayrıntılı ilişkiler için bkz. Tablo 3.).

Tablo 4. Anne ve Babaların Sıcaklık-Sevgi (tersi soğukluk), Düşmanlık/Saldırganlık, Kayıtsızlık/İhmal, Farklılaşmamış Red, Kontrol Düzeyleri ve Somatizasyon İle Cinsiyet Değişkenine Yönelik “t” Testi Sonuçları

	Değişkenler	Cinsiyet	N	Ort.	SS	sd	T	P
ANNE	Soğukluk	Kız	87	10.07	3.33	208	.45	.66
		Erkek	123	9.88	2.69			
	Düşmanlık	Kız	87	9.05	3.35	208	-0.98	.33
		Erkek	123	9.50	3.21			
	Kayıtsızlık	Kız	87	7.75	2.40	208	-1.72	.09
		Erkek	123	8.34	2.50			
	Farklılaşmamış Red	Kız	87	5.11	1.88	208	-2.67	.01*
		Erkek	123	5.92	2.31			
Kontrol	Kız	87	14.30	2.75	208	-0.49	.63	
	Erkek	123	14.48	2.50				
BABA	Soğukluk	Kız	87	10.81	3.86	208	1.13	.26
		Erkek	123	10.24	3.46			
	Düşmanlık	Kız	87	8.79	3.46	208	-1.28	.20
		Erkek	123	9.41	3.42			
	Kayıtsızlık	Kız	87	8.21	2.94	208	-1.18	.24
		Erkek	123	8.68	2.83			
	Farklılaşmamış Red	Kız	87	4.94	1.79	208	-2.32	.02*
		Erkek	123	5.61	2.25			

	Kontrol	Kız	87	12.94	3.35	208	-1.94	.05*
		Erkek	123	13.79	2.99			
	Somatizasyon	Kız	87	13.73	11.63	204	1.27	.21
		Erkek	123	11.69	11.59			

$p < .05$

Çocukların cinsiyetinin Ebeveyn Kabul-Red/ Kontrol algısı ve somatizasyon belirtileri arasında farklılaşma olup olmadığını görmek adına bağımsız örneklem T-Testi uygulanmıştır. Tablo 3.2’de de görüleceği üzere, anne farklılaşmamış red [$t(208) = -2.67, p < .05$], baba farklılaşmamış red [$t(208) = -2.32, p < .05$] ve baba kontrol [$t(204) = -1.94, p < .05$], değişkenleri cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Diğer kabul/ red değişkenleri ile somatik belirtilerin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Ortalamalara bakıldığında ise erkek çocukların kız çocuklara göre, hem annelerinden hem de babalarından daha fazla farklılaşmamış red algıladıklarını ve babalarını daha kontrolcü olarak algıladıkları görülmektedir (bkz. Tablo 4.).

Tablo 5. Medeni Duruma Göre Somatizasyon İle İlgili Tek Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Medeni Durum	426,53	2	213,27	1,59	,21

Anne ve babaların medeni durumlarının çocukların gösterdiği somatik belirtiler üzerindeki etkilerini görmek üzere tek yönlü varyans analizi yapılmıştır (bkz. Tablo 5). Tabloya bakıldığında somatizasyon belirtilerinde ebeveynlerin medeni durumuna göre anlamlı farklılık görülmemiştir. [$F(2,207) = 1.59, p > .05$].

Tablo 6. Ekonomik Düzeye Göre Somatizasyon İle İlgili Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	Ort. Sıralaması	df	p
Ekonomik Düzey	Düşük	2	203,75	2	0,048
	Orta	148	102,20		
	Yüksek	60	110,37		

Ailelerin ekonomik düzeylerine göre yapılan Kruskal Wallis analizi sonuçlarına göre çocukların somatizasyon belirtilerinde gruplar arası anlamlı farklılık olduğu görülmüştür [$F(6,062), p < 0,05$]. Düşük gelir seviyesinde çocuklar orta ve yüksek seviyedeki çocuklara göre anlamlı olarak daha fazla somatizasyon belirti puanına sahiptirler (bkz. Tablo 6.).

EKRÖ/K alt ölçeklerinden alınan puanların, ebeveynlerin medeni durum ve çocukların cinsiyeti açısından farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için 2 (cinsiyet: kız, erkek) X 3 (medeni durum: evli, boşanmış, ayrı yaşayan) faktöriyel desene uygun çok yönlü varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır. MANOVA, bağımlı değişkenler arasında korelatif bir ilişki olduğunda ve özellikle de bu bağımlı değişkenler bir üst başlıkta toplanıyorsa tercih edilebilir (Tabachnick & Fidel, 2007). Bütüncül bir bağımlı değişken altında olarak EKRÖ/K başlığında toplanan ebeveyn sıcaklık/sevgi (tersi soğukluk), düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal, farklılaşmamış red ve kontrol değişkenleri arasındaki ilişkiler göz ardı edilemeyeceğinden ve Tip 1 hatayı azaltabilmek adına MANOVA tercih edilmiştir. Anne EKRÖ/K ve Baba EKRÖ/K için ayrı ayrı faktöriyel desenli çoklu varyans analizi yapılmıştır.

Tablo 7. Cinsiyet, Medeni Durum ve Cinsiyet X Medeni Durum Ortak Etkisine Göre Anneye İlişkin EKRÖ/K İle İlgili Analiz)
Sonuçları(MANOVA)

Değişkenler	Wilk's λ	F	Sd	SdHatası	Kısımlı η^2
Medeni Durum	.81***	4.53	10	400	.10
Cinsiyet	.96	1.54	5	200	.04
Medeni Durum X Cinsiyet	.94	1.32	10	400	.03

*** $p < .001$

Çocukların cinsiyeti ve ebeveynlerin medeni durumunun çocuğun anneden algıladığı EKRÖ/K üzerindeki etkisine bakan analiz sonuçlarına göre, ebeveynlerin medeni durumunun bütüncül olarak anne EKRÖ/K üzerinde istatistiksel olarak anlamlı temel bir etkisi olduğu görülmüştür (Wilks' $\lambda = .81$, $F(10, 400) = 4.53$; $p < .001$, $\eta^2 = .10$). Yani ebeveynlerin evli, boşanmış veya ayrı yaşıyor oluşu çocukların annelerinden algıladığı kabul, red ve kontrol değerlerini etkilemektedir. Ancak çocukların cinsiyeti ve cinsiyet x medeni durum ortak etkisinin anne EKRÖ/K üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur (bkz. Tablo 7.).

Tablo 8. Cinsiyet, Medeni Durum ve Cinsiyet X Medeni Durum Ortak Etkisine Göre Anneye İlişkin EKRÖ/K ile İlgili Tek Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	p	Kısımlı η^2
Medeni Durum						
EKRÖ/K	294.49	2	147.25	19.74	.000	.16
Soğukluk						
EKRÖ/K	114.10	2	57.05	5.61	.004	.05
Düşmanlık						
EKRÖ/K	71.24	2	35.62	6.13	.003	.06
Kayıtsızlık						
EKRÖ/K	47.77	2	23.88	5.38	.005	.05
Farklılaşmamış						
Red						
EKRÖ/K Kontrol	12.78	2	6.39	.93	.396	.01
Cinsiyet						
EKRÖ/K	2.02	1	2.02	.27	.60	.00
Soğukluk						
EKRÖ/K	20.10	1	20.10	1.98	.16	.01
Düşmanlık						
EKRÖ/K	12.33	1	12.33	2.12	.15	.01
Kayıtsızlık						
EKRÖ/K	10.67	1	10.67	2.41	.12	.01
Farklılaşmamış						

Red						
EKRÖ/K Kontrol	.05	1	.05	.01	.93	.00
Medeni Durum						
X Cinsiyet						
EKRÖ/K	44.37	2	22.18	2.97	.05	.03
Soğukluk						
EKRÖ/K	53.10	2	26.55	2.61	.08	.03
Düşmanlık						
EKRÖ/K	3.99	2	1.99	.34	.71	.00
Kayıtsızlık						
EKRÖ/K	6.08	2	3.04	.685	.505	.01
Farklılaşmamış						
Red						
EKRÖ/K Kontrol	1.13	2	.56	.082	.921	.00

İstatistiksel olarak çoklu seviyede anlamlı çıkan medeni durum değişkeni için tekli varyans analizi sonuçlarına bakıldığında, medeni durumun anne sıcaklık ($F(2, 210) = 19.74; p < .001, \eta^2 = .16$), anne düşmanlık ($F(2, 210) = 5.61; p < .005, \eta^2 = .05$), anne kayıtsızlık ($F(2, 210) = 6.13; p < .005, \eta^2 = .06$) ve anne farklılaşmamış red ($F(2, 210) = 5.38; p < .005, \eta^2 = .05$) üzerinde teker teker anlamlı bir şekilde etkili olduğu görülmektedir. Ancak medeni durumun anne kontrol üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır (bkz. Tablo 3.5.). Bu değişkenler üzerinde hangi medeni durumun daha etkili olduğunu görebilmek adına ikili grup karşılaştırmalarına bakıldığında, tüm anlamlı tekli değişkenler için yalnızca boşanmış ve evli ebeveynler arasında anlamlı farklılıklar görülmekte, bu iki grubun ayrı yaşayan ebeveynler ile karşılaştırıldığında ise ayrı yaşayanlardan EKRÖ açısından farklılaşmadıkları ortaya çıkmaktadır. Buna göre, boşanmış ebeveynlerin çocukları ($\bar{X}_{sıcaklık} = 13.01, sh_{sıcaklık} = .54; \bar{X}_{düşmanlık} = 11.27, sh_{düşmanlık} = .62; \bar{X}_{kayıtsızlık} = 9.57, sh_{kayıtsızlık} = .47; \bar{X}_{f.red} = 6.72, sh_{f.red} = .41$), evli ebeveynlerin çocuklarına ($\bar{X}_{sıcaklık} = 9.50, sh_{sıcaklık} = .21; \bar{X}_{düşmanlık} = 9.05, sh_{düşmanlık} = .25; \bar{X}_{kayıtsızlık} = 7.84, sh_{kayıtsızlık} = .19; \bar{X}_{f.red} = 5.38, sh_{f.red} = .16$) göre anneden daha az sıcaklık (daha fazla soğukluk), daha fazla düşmanlık, kayıtsızlık ve farklılaşmamış red algılamaktadır.

Tablo 9. Cinsiyet, Medeni Durum ve Cinsiyet X Medeni Durum Ortak Etkisine Göre Babaya İlişkin EKRÖ/K İle İlgili Analiz Sonuçları (MANOVA)

Değişkenler	Wilk's λ	F	Sd	SdHatası	Kısımlı η^2
Medeni Durum	.80***	4.65	10	400	.00
Cinsiyet	.97	1.38	5	200	.23
Medeni Durum X Cinsiyet	.93	1.52	10	400	.13

*** $p < .001$

Cinsiyet (kız, erkek) X medeni durum (evli, boşanmış, ayrı yaşıyor) çoklu varyans analizinin babalardan algılanan EKRÖ/K için anlamlılık testlerin bakıldığında, çocukların babadan algıladığı kabul-red seviyesinin, ebeveynlerin medeni durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde değiştiği görülmektedir (Wilks' $\lambda = .80, F(10, 400) = 4.65; p < .001, \eta^2 = .10$). Ancak çocuğun cinsiyeti ve cinsiyet X medeni durum ortak etkisinin baba EKRÖ/K üzerinde anlamlı bir etkisi görülmemiştir (bkz. Tablo 9.).

Tablo 10. Cinsiyet, Medeni Durum ve Cinsiyet X Medeni Durum Ortak Etkisine Göre Babaya İlişkin EKRÖ/K ile İlgili Tek Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P	Kısımlı ²
Medeni Durum						
EKRÖ/K Soğukluk	390.04	2	195.02	17.43	.00	.15
EKRÖ/K Düşmanlık	81.59	2	40.80	3.55	.03	.03
EKRÖ/K Kayıtsızlık	159.26	2	79.63	10.68	.00	.10
EKRÖ/K Farklılaşmamış Red	90.24	2	45.12	11.48	.00	.10
EKRÖ/K Kontrol	2.59	2	1.30	.13	.88	.00
Cinsiyet						
EKRÖ/K Soğukluk	17.27	1	17.27	1.54	.22	.01
EKRÖ/K Düşmanlık	15.63	1	15.63	1.36	.25	.01
EKRÖ/K Kayıtsızlık	2.85	1	2.85	.38	.54	.00
EKRÖ/K Farklılaşmamış Red	3.33	1	3.33	.85	.36	.00
EKRÖ/K Kontrol	1.41	1	1.41	.14	.71	.00
Medeni Durum X Cinsiyet						
EKRÖ/K Soğukluk	113.53	2	56.77	5.07	.01	.05
EKRÖ/K Düşmanlık	41.36	2	20.68	1.80	.17	.02
EKRÖ/K Kayıtsızlık	64.86	2	32.43	4.35	.01	.04
EKRÖ/K Farklılaşmamış Red	9.82	2	4.91	1.25	.29	.01
EKRÖ/K Kontrol	4.85	2	2.43	.24	.79	.00

Medeni durum temel etkisinin EKRÖ/K alt ölçekleri üzerindeki etkilerini görmek için yapılan tekli varyans analizlerine bakıldığında ise medeni durumun baba sıcaklık ($F(2, 210) = 17.43; p < .05, \eta^2 = .15$), baba düşmanlık ($F(2, 210) = 3.55, p < .05, \eta^2 = .03$), baba kayıtsızlık ($F(2, 210) = 10.68; p < .05, \eta^2 = .10$) ve baba farklılaşmamış red ($F(2, 210) = 11.48, p < .05, \eta^2 = .10$) bağımlı değişkenleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip oldukları; baba kontrol değişkeni üzerinde ise herhangi bir anlamlı etkiye sahip olmadığı görülmektedir (bkz. Tablo 3.7.). Bu sonuçlarda açıklanan etki güçlerine bakıldığında ise medeni durumun en yüksek etkisi babadan algılanan sıcaklıkta görülmekte; sonrasında ise en yüksek etki sırayla farklılaşmamış red, kayıtsızlık ve düşmanlık üzerinde görülmektedir. İkili grup karşılaştırmalarına bakıldığında ise anneden algılanan EKRÖ/ K'da olduğu gibi, babadan EKRÖ/ K'da da boşanmış ebeveynlerin çocukları genel anlamda daha çok red algılamaktadır. Buna göre, boşanmış ebeveynlerin çocukları ($\bar{X}_{sıcaklık} = 14.02, sh_{sıcaklık} = .66; \bar{X}_{düşmanlık} = 10.80, sh_{düşmanlık} = .66; \bar{X}_{kayıtsızlık} = 10.81, sh_{kayıtsızlık} = .54; \bar{X}_{f.red} = 6.90, sh_{f.red} = .39$), evli ebeveynlerin çocuklarına ($\bar{X}_{sıcaklık} = 9.99, sh_{sıcaklık} = .26; \bar{X}_{düşmanlık} = 8.91, sh_{düşmanlık} = .26; \bar{X}_{kayıtsızlık} = 8.15, sh_{kayıtsızlık} = .21; \bar{X}_{f.red} = 5.01, sh_{f.red} = .15$) göre babadan daha az sıcaklık (fazla soğukluk), daha fazla düşmanlık, kayıtsızlık ve farklılaşmamış red algılamaktadır. Öte yandan medeni durumu "ayrı yaşıyor" olarak işaretlenen ebeveynler hiç bir anlamlı EKRÖ/K alt ölçeği üzerinde anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır. Ayrıca, babadan algılanan kontrol tekli varyans analizi sonuçlarında anlamlı çıkmadığından ikili grup karşılaştırmasında da medeni durum grupları birbirinden anlamlı şekilde ayrılmamışlardır.

Tablo 11. Somatizasyon Belirtilerinin Ebeveynlere İlişkin EKRÖ/K tarafından Yordanmasına Dair Bulgular

Bağımsız Değişkenler	β	t
Anneye ilişkin EKRÖ/K		
	$F(5, 204) = 4.05^{***} R^2 = .09$	
EKRÖ/K Soğukluk	.09	1.00
EKRÖ/K Düşmanlık	.13	1.29
EKRÖ/K Kayıtsızlık	.11	1.11
EKRÖ/K Farklılaşmamış Red	-.01	-.06
EKRÖ/K Kontrol	.07	.96
Babaya ilişkin EKRÖ/K		
	$F(5, 204) = 4.38^{***} R^2 = .10$	
EKRÖ/K Soğukluk	-.01	-.14
EKRÖ/K Düşmanlık	.23	2.22*
EKRÖ/K Kayıtsızlık	.10	.90
EKRÖ/K Farklılaşmamış Red	.01	.15
EKRÖ/K Kontrol	.02	.30

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Çocukların gösterdiği somatik belirtilerin Ebeveyn Kabul Red algısı tarafından yordanıp yordanmadığını görebilmek için regresyon analizi uygulanmıştır. Bunun için anneye ve babaya ilişkin EKRÖ/K'nin somatizasyon üzerindeki etkilerine ayrı ayrı standart çoklu regresyon analizi ile bakılmıştır (bkz. Tablo 11). Sonuçlara göre, anneye ilişkin EKRÖ/K alt ölçeklerinin bağımsız değişkenler olarak içerildiği model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur $F(5, 204) = 4.05, p < .05$. Bu modelde, anneye ilişkin algılanan EKRÖ/K çocukların gösterdiği somatik belirtiler üzerinde % 9 luk bir varyans açıklamaktadır. EKRÖ/K bütün bir model olarak somatizasyon üzerinde anlamlı etkiye sahiptir (bkz. Tablo 11.).

Babaya ilişkin EKRÖ/K standart çoklu regresyon analizinin sonuçlarına göre, babaya ilişkin EKRÖ/K alt ölçeklerinin bağımsız değişkenler olarak içerildiği model de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş $F(5, 204) = 4.38, p < .05$ ve somatizasyon üzerinde % 10 luk bir varyans açıklamıştır. EKRÖ/K alt ölçeklerinin bireysel etkilerine bakıldığında ise, babaya ilişkin algılanan düşmanlık değişkeninin katsayısı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\beta = .23, p < .001$). Buna göre, çocuklar babalarından ne kadar çok düşmanlık algılasa o kadar sık somatik belirtiler göstermişlerdir.

Tablo 12. Medeni Durum, EKRÖ ve Kontrol Değişkenlerinin Temel ve Ortak Etkilerine Göre Çocuğun Somatik Belirtileri ile İlgili Faktöriyel Desene Uygun Tek Boyutlu Varyans Analizleri (ANOVA) Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	P	Kısımlı ²
1						
Medeni Durum	377.49	2	188.74	1.45	.24	.01
Anne EKRÖ	428.15	1	428.15	3.28	.07	.02

Medeni D. X Anne EKRÖ	404.45	2	202.23	1.55	.22	.02
Medeni Durum	377.49	2	188.74	1.45	.24	.01
Anne Kontrol	428.15	1	428.15	3.28	.07	.02
Medeni D. X Anne Kontrol	404.45	2	202.23	1.55	.22	.02
3						
Medeni Durum	371.74	2	185.87	1.48	.24	.01
Baba EKRÖ	3.99	1	3.99	.03	.86	.00
Medeni D. X Baba EKRÖ	411.41	2	205.70	1.59	.21	.02
4						
Medeni Durum	401.76	2	200.88	1.49	.23	.01
Baba Kontrol	180.81	1	180.81	1.34	.25	.01
Medeni D. X Baba Kontrol	181.98	2	90.99	.68	.51	.01

Not. Bu tabloda 4 ayrı 2 X 2 Faktöriyel ANOVA içerilmiştir.

Ebeveynleri boşanmış olan ve ebeveynlerinden red ve kontrol algılayan çocukların, ebeveynleri evli olan çocuklarla kıyaslandığında somatizasyon belirti düzeylerinde farklılık olup olmadığını incelemek adına, EKRÖ/ K Anne- Baba Formları için 2 adet 2 (medeni durum: evli, boşanmış) X 2 (EKRÖ: yüksek, düşük) ve yine hem anne hem babadan algılanan kontrol için 2 adet 2 (medeni durum: evli, boşanmış) X 2 (Kontrol: yüksek, düşük) faktöriyel desene uygun tekli varyans analizi gerçekleştirilmiştir .

Varyans analizi içerilen bağımsız değişkenlerin kategorik olmasını gerektirdiğinden, sürekli değişken olan toplam EKRÖ ve Kontrol değişkenleri kategorik şekilde ayrıca kodlanmıştır. Bunun için, içerilen medeni durum değişkeni hali hazırda kategorik bir değişken olduğundan analize direkt dahil edilmiş ancak, anneye ilişkin toplam EKRÖ (kabul/red), anneye ilişkin kontrol, babaya ilişkin toplam EKRÖ ve babaya ilişkin kontrol değişkenlerinin her biri değişken ortalamalarının üzerinde olanlar yüksek olarak etiketlenip 2 ile kodlanmış, ortalamanın altında olanlar ise düşük olarak etiketlenip 1 ile yeni bir değişken üzerine yeniden kodlanmıştır. Buna göre, Anne EKRÖ, Baba EKRÖ, Anne Kontrol ve Baba Kontrol olmak üzere 4 değişken ortaya çıkmıştır. Bu değişkenlerden Anne EKRÖ ve Baba EKRÖ’de yüksek kategoride olan çocukların anne ve babalarından algıladıkları red algısı yüksek, düşük kategoride olan çocukların ise red algıları düşüktür. Benzer şekilde, Anne Kontrol ve Baba Kontrol değişkenlerinde yüksek kategoride olan çocuklar anne ve babalarından yüksek seviyede kontrol algılamakta, düşük kategorisindeki çocuklar düşük kontrol algılamaktadır (bkz. Tablo 12.).

İlk olarak, anneye ilişkin algılanan EKRÖ ve medeni durumun somatizasyon üzerindeki etkisine bakıldığında, ebeveynlerin medeni durumu, anneden algılanan red (EKRÖ) değişkenlerinin temel etkisi ile bu değişkenlerin somatizasyon üzerindeki ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, çocuğun annesinden yüksek ya da düşük red algılaması; çocuğun ebeveynlerinin evli ya da boşanmış olması; ve bu iki durumun etkileşimi çocuğun somatik belirtilerini yordamamaktadır (bkz. Tablo 12.).

İkinci olarak, anneye ilişkin algılanan Kontrol ile medeni durumun somatizasyon üzerindeki etkisine bakıldığında da yine hem temel etkilerin hem de ortak etkinin somatizasyon üzerindeki ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Bu durumda benzer şekilde, çocuğun annesinden yüksek ya da düşük kontrol algılaması; çocuğun ebeveynlerinin evli ya da boşanmış olması; ve bu iki durumun etkileşimi çocuğun gösterdiği somatik belirtileri yordamamaktadır (bkz. Tablo 12.).

Üçüncü olarak, babaya ilişkin algılanan EKRÖ ve medeni durum değişkenlerinin somatizasyon üzerindeki temel etkileri ile ortak etkileri istatistiksel olarak anlamlı değildir. Yani, çocukların babalarından yüksek ya da düşük red algılamaları veya

ebeveynlerinin evli ya da boşanmış olmaları çocuğun gösterdiği somatik belirtiler üzerinde etkili değişkenler değildir. Ayrıca, babadan algılanan kontrol ve medeni durum somatizasyon belirtilerini anlamlı bir şekilde etkilememiştir. Çocukların babalarından algıladığı kontrolün yüksek ya da düşük olmasına veya ebeveynlerin evli veya boşanmış olmasına göre çocuğun gösterdiği somatik belirtiler değişmemiştir (bkz. Tablo 12.).

4. Tartışma ve Sonuç

Yapılan araştırmada, annenin farklılaşmamış reddi ile annenin düşmanlığı en fazla ilişkili olan değişkenler olarak bulunmuştur. Ayrıca, anneden algılanan kontrol ile anne soğukluğu en düşük ilişkili değişkenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani anneden algılanan kontrol azaldıkça, çocuğun annesinden algıladığı sıcaklığın da azaldığı söylenebilir. Anne kontrolünün çocuğu kısıtlamayacak boyutta olduğu varsayılırsa bu, anne ilgisi olarak kabul edilebilir. Örneğin, annenin çocuğunu kontrol etmesi, çocuğun karşı karşıya kalabileceği tehlikelerden korunmasını sağlamasının bir yoludur. Çocuğun bu korumayı hissetmesi onun kendisini güvende hissetmesini ve bu kontörlü sağlayan annesine karşı sıcaklık duymasını sağlar (Aktürk, 2015). Buna ek olarak, Türk kültürü ve Türk aile yapısı dikkate alınarak yapılan araştırmalarda, kabul edilebilir düzeyde olan kontörlün ilgi görme ve kabul edilme ile eş algılandığı sonucuna ulaşılmıştır (Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010).

Çalışmada, en fazla babadan algılanan kayıtsızlık ile düşmanlık ilişkili bulunmuş, babadan algılanan kontrol ile farklılaşmamış red en düşük anlamlı ilişkili olarak bulunmuştur. Ayrıca çocukların babalarından ne kadar çok düşmanlık algıladıkları o kadar sık somatik belirti gösterdikleri ortaya konmuştur. Benzer şekilde, Lackner, Gudleski ve Blanchard (2004)'ün çalışmasında da babadan algılanan düşmanlık (reddedilme) ile somatizasyon belirtileri arasında güçlü bir korelasyon bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle bu iki araştırma sonucunun birbiri ile paralellik gösterdiği söylenebilir. Bununla birlikte, Soygüt ve Çakır (2009) ebeveynlere ilişkin oluşan şemalardan düşmanlık boyutunun üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtilerine olan etkisini incelemiş, babadan algılanan düşmanlığın ortaya çıkan psikolojik belirtiler üzerinde 'aracı rolünün' olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çocukluk döneminde bağlanma figürleri ile işlevsiz etkileşim, ihtiyaçların karşılanmaması gibi nedenlerle erken dönem uyumsuz şemalar oluşabilir ve bu şemalar çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine taşınarak kişinin tüm yaşamını etkiler. 'Erken Dönem Uyumsuz Şemalar' birçok psikolojik bozukluğa sebep olabilmektedir, somatoform bozukluklar da sıklıkla görülenlerden biridir (Young, Klosko, Weishaar, 2003). Bu nedenle babalarından düşmanlık algılayan çocukların ileride ruhsal bozukluklara sahip olma riski altında oldukları göz önünde bulundurulabilir.

Yapılan araştırmada, anne farklılaşmamış red, baba farklılaşmamış red ve baba kontrol değişkenlerinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Buna göre, erkek çocukların kız çocuklara göre, hem annelerinden hem de babalarından daha fazla farklılaşmamış red algıladıklarını ve babalarından daha fazla kontrol algıladıkları görülmektedir. Tezcan (2015) da yaptığı çalışmada cinsiyetin EKRÖ alt ölçekleri üzerindeki etkisini incelemiş, farklılaşmamış red ölçeği üzerinde cinsiyetin farklılaştığını, diğer alt ölçeklerde (sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık ve kontrol) cinsiyetin farklılaşmadığını tespit etmiştir. Bu yönüyle yapılan çalışmanın Tezcan'ın çalışması ile benzerlik taşıdığı söylenebilir. Kabaoğlu ve Kaya- Balkan (2015)'in çalışmasında, anne babalardan algılanan kabul red düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirtilmiştir. Bu açıdan iki araştırma sonucunun farklılık gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada, ebeveynlerin medeni durumlarının bağımlı değişkenler üzerinde etkili olduğu, çocukların annelerinden ve babalarından algıladıkları kabul- red seviyesinin istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde değiştiği görülmektedir. Kısacası, boşanmış ebeveynlerin çocuklarının, evli ebeveynlerin çocuklarına göre hem annelerinden hem de babalarından daha az sıcaklık (daha fazla soğukluk), daha fazla düşmanlık, kayıtsızlık ve farklılaşmamış red algıladıklarını ortaya koymaktadır. Kabaoğlu ve Kaya- Balkan (2015) da yaptıkları çalışmada anne- babaları boşanma sürecinde olan çocuk ve ergenler, anne babaları evli olanlar ile kıyaslamıştır. Araştırma sonuçları anne- babaları boşanma sürecinde olan çocuk ve ergenlerin hem annelerinden hem de babalarından daha az sıcaklık, daha fazla düşmanlık/ saldırganlık, kayıtsızlık/ ihmal ve farklılaşmamış red algıladıklarını göstermiştir. Bu yönüyle iki

çalışmanın birbirine paralel sonuçlara ulaştığı söylenebilir. Öngider (2013b)'in araştırmasında ise ebeveynleri boşanmış ve evli olan çocukların algıladıkları ebeveyn kabul-red ve kontrol düzeyleri karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada, evli ailelerin çocuklarının babalarından algıladıkları sıcaklık ve kontrol puanları, boşanmış ailelerin çocuklarıyla kıyaslandıklarında anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum, araştırma sonuçlarımızla paralellik içermektedir.

Çalışmamızda, medeni durumun (boşanmış olmanın) algılanan red düzeyini etkilediği, fakat kontrol düzeyini etkilemediği görülmüştür. Yani boşanmış ebeveynlerin çocuklarının ne annelerinden ne de babalarından yüksek düzeyde kontrol algılamadıkları görülmüştür. Ebeveynlerinden kontrol algılamayan çocukların somatik belirtiler ortaya çıkarmadığı göz önünde bulundurulabilir. Çünkü ebeveynin çocuğa karşı aşırı korumacı/ kontrolcü olması, çocuğun hastalık davranışlarını artırabilmektedir (Ayaz, Ayaz, Perdahlı-Fiş ve Selcen-Güler, 2012). Ayrıca, Nunes, Faraco, Vieira ve Rubin (2013)'in 9-12 yaşları arasındaki çocuklar ve onların bakım verenleri ile birlikte yaptığı çalışmada, ebeveyn reddinin, ebeveyn kontrol davranışının ve anne ile çocuk arasında kurulan zayıf bağlanmanın çocuklarda 'dışsallaştırılmış sorunların' oluşumunda ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Fakat bunların içselleştirilmiş problemler ile anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır. Bu çalışma, araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Çünkü bu çalışmada içselleştirme sorunu olan somatizasyon incelenmiş ve algılanan kabul/reddin somatizasyon belirtilerini yordamadığı görülmüştür.

Araştırmada, çocukların ebeveynlerinden red ve kontrol algılaması, çocuğun ebeveynlerinin evli ya da boşanmış olması ve bu iki durumun etkileşiminin çocuğun somatik belirtilerini yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda, anneye ve babaya ilişkin EKRÖ/K'nın bütün bir model olarak somatizasyon üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu, yani, EKRÖ/K alt ölçeklerinin somatizasyonu açıklamada istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Naz ve Kausar (2012)'in araştırmasında ergenlerin algıladığı ebeveyn kabul-red düzeyleri ile somatoform bozukluklar ve çocuk istismarı arasındaki ilişki incelenmiş ve somatoform bozukluğu olan ergenlerin, bozukluğu olmayanlara göre anlamlı düzeyde ebeveyn reddi algıladıkları ve istismara uğradıkları sonucu bulunmuştur. Somatizasyon semptomları ve EKRÖ/K alt ölçekleri arasındaki ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda, iki çalışma sonuçlarının birbiri ile örtüştüğü düşünülmektedir.

Özer (2011)'in çalışmasına göre, düşük sosyoekonomik imkânlar sahip olan ergenler daha fazla somatizasyon, depresyon, anksiyete, olumsuz benlik ve hostilite belirtileri göstermektedir. Benzer şekilde, Dıġrak, Koçoġlu ve Akın (2014)'in araştırma verilerine göre, düşük ekonomik ve eğitim seviyesine sahip olan bireylerin somatizasyon puanları daha yüksektir. Bu durum, eğitim ve ekonomik düzeyleri düşük olan bireylerin sorunlarına çözüm bulmada yetersiz kalmalarıyla somatizasyonu daha fazla deneyimledikleri şeklinde açıklanmıştır. Yapılan çalışmada çocukların ekonomik gelir seviyesi düştükçe somatik belirtilerinin arttığı görüldüğünden, bu üç çalışmanın birbirlerini destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Erkan ve Toran (2004)'in araştırmasında EKRÖ- Anne Formu kullanılmış ve annelerin çocuklarını kabul- red davranışları incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, annelerin çocuklarına karşı sergiledikleri red davranışı annelerin eğitim düzeyi düştükçe, yaşları ilerledikçe, sahip oldukları çocuk sayısı arttıkça, ailelerinde bulunan birey sayısı fazlalaştıkça ve aylık gelir düzeyi azaldıkça artmaktadır. Yapılan çalışmada en çok anne babaların medeni durumlarına odaklanılmıştır. Bu konuda ileride yapılabilecek araştırmalarda ebeveynlerin medeni durumu ile birlikte; aile örüntüsüne ilişkin daha fazla demografik bilgiye yer vermenin ebeveynlerin kabul- red hususunda daha detaylı verilere ulaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktürk, F. M. (2015). Çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) ebeveynlerin ana-baba tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ayaz, A. B., Ayaz, M. Perdahlı- Fiş, N. & Selcen-Güler, A. (2012). Gençlerdeki somatoform bozukluklarda kaygı düzeyi, annenin

- bağlanma biçimi ve aile işlevselliği. *Klinik Psikiyatri*, 15, 121-128.
- Aydın, O. & Baran, G. (2012). Ebeveynleri boşanma sürecinde olan 9-12 yaş grubundaki çocukların boşanmaya uyum düzeylerinin incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 35-51.
- Baker, C. N. & Hoerger, M. (2012). Parental child-rearing strategies influence self-regulation, socio-emotional adjustment, and psychopathology in early adulthood: Evidence from a retrospective cohort study. *Personality and Individual Differences*, 52, 800-805.
- Batum, P. & Öktem, F. (2011). Öğrenme bozukluklarında ebeveyn kabulü/ reddi ile içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 1, 5-19.
- Burke, S., McIntosh, J. & Gridley, H. (2009). *Parenting after separation*. Melbourne: The Australian Psychological Society.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç- Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Davey, G. (2008). *Psychopathology: Research, assessment and treatment in clinical psychology*. Chichester: BPS Blackwell.
- Department of Justice Canada (1997). *The Effects of Divorce on Children: A Selected Literature Review*. http://justice.gc.ca/eng/rp-pr/fl-lf/divorce/wd98_2-dt98_2/wd98_2.pdf
- Dıġrak, E., Koçođlu, D. & Akın, B. (2014). Kırsal bir bölgedeki yetişkinlerde ruhsal sorunların belirlenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 3, 122-128.
- Dirik, G., Yorulmaz, O & Karancı, A.N. (2015). Çocukluk dönemi ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesi: Kısaltılmış algılanan ebeveyn tutumları-çocuk formu, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2, 123-130.
- Erkan, S. & Toran, M. (2004). Alt sosyo-ekonomik düzey annelerin çocuklarını kabul ve reddetme davranışlarını incelenmesi (Diyarbakır ili örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 91-97.
- Freud, A. (2000). *Çocuklukta Normallik ve Patoloji: Gelişimin Değerlendirilmesi* (Çev. Babaođlu, A. N.). İstanbul: Metis.
- Hughes, M. M., Blom, M., Rohner, R. P. & Britner, P. A. (2005). Bridging parental acceptance-rejection theory and attachment theory in the preschool strange situation. *ETHOS*, 3, 378-401.
- Kabaoğlu, F. & Kaya- Balkan, İ. (2015). Ebeveynleri boşanma sürecinde olan çocuk ve ergenlerin anne- babalarından algıladıkları kabul-red düzeylerinin incelenmesi (Boşanma sürecinde ebeveyn kabul- red algısı). *T.C. Maltepe Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5-40.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel
- Khaleque, A. & Rohner, R. P. (2013). Effects of multiple acceptance and rejection on adults' psychological adjustment: A pancultural study. *Social Indicators Research*, 113, 393-399.
- Lackner, J. M., Gudleski, G. D. & Blanchard, E. B. (2004). Beyond abuse: The association among parenting style, abdominal pain, and somatization in IBS patients. *Behaviour Research and Therapy*, 1, 41-56.
- Naz, F. & Kausar, R. (2012). Parental rejection and childhood abuse in adolescents with somatoform disorders: Preliminary findings. *Journal of Behavioural Sciences*, 2, 67-82.
- Naz, F. & Kausar, R. (2012). Parental rejection and comorbid disorders in adolescents with somatoform disorder. *Journal of Behavioural Sciences*, 1, 125-142.
- Naz, F. & Kausar, R. (2015). Parental neglect, negative self-esteem, emotional instability and depressive symptoms in adolescents

- with somatic symptoms. *Pakistan Journal of Social Sciences*, 1, 25-36.
- Nunes, S. A. N., Faraco, A. M. X., Vieira, M.L. & Rubin, K.H. (2013). Externalizing and internalizing problems: Contributions of attachment and parental practices. *Psicologia: Refl exão e Crítica*, 3, 617-625.
- Önder, A., Gülay, H. (2007). Ebeveyn kabul-red teorisi ve bireyin gelişimi açısından önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 20-28.
- Öngider, N. (2006). Evli ve boşanmış ailelerde algılanan ebeveyn kabul reddin çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Türkiye.
- Öngider, N. (2013a). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2, 140-161.
- Öngider, N. (2013b). Boşanmış ve evli ailelerden gelen çocukların algıladıkları ebeveyn kabul-red düzeyleri ile psikolojik uyum düzeylerinin karşılaştırılması. *Klinik Psikiyatri*, 16, 164-174.
- Öngören, S. (2017). Boşanma ve boşanmanın erken çocukluk dönemi çocuklar üzerindeki etkileri. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*,
- Özer, M. (2011). Suçluluk-utanç, bağlanma, algılanan ebeveynlik (anne) tarzı ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiler (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özgüven, İ. E. (2014). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: Nobel
- Rohner, R. P. (1986). *The Warmth Dimension: Foundations of Parental Acceptance- Rejection Theory*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.
- Rohner, R. P. (1994). Patterns of parenting: The warmth dimension in worldwide perspective. In W. J. Lonner & R. S. Malpass (Eds.), *Readings in Psychology and Culture*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, Inc.
- Rohner, R. P. & Britner, P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance- rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross- Cultural Research*, 1, 16-47.
- Rohner, R. P. & Khaleque, A. (2002). Parental acceptance- rejection and life- span development: A universalist perspective. *Online Readings in Psychology and Culture*, 1, 1-10.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. & Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance- rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *ETHOS*, 3, 299-334.
- Rohner, R. P., & Pettengill, S. M. (1985). Perceived parental acceptance rejection and parental control among Korean adolescents. *Child Development*, 2, 524-528.
- Sevinçok, L. (1999). Somatizasyon Bozukluğu. *Psikiyatri Dünyası*, 1, 5-10.
- Singh, P., Gehlawat, P., Sharma, B., Gehlawat, V. K. & Gupta, R. (2015). Parent child relationships in children presenting with somatic complaints: A comparative study. *Journal of Child and Adolescent Behaviour*, 1, 1-5.
- Soygüt, G. & Çakır, Z. (2009). Ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkilerde kişilerarası şemaların aracı rolü: Şema odaklı bir bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2, 144-152.
- Sümer, N. Aktürk, E.G. & Helvacı, E. (2010). Anne- baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13, 42-59.
- Şişman, N. F., Kadioğlu, H., Ergün, A. & Erol, S. (2013). Okul çocuklarında somatizasyon ve somatik belirtiler nedeniyle okul

- revirine başvuru durumu. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 3, 131-136.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics* (Fifth edition). Massachusetts: Pearson.
- Tezcan, G. (2015). Çocukluk döneminde sosyal kaygının gelişiminde ebeveyn kabul-red algısı: Otomatik düşüncelerin aracı rolü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Trotter, J. R. (1976). The first two years are the worst. *Science News*, 15, 237-238.
- Walker, L. S., Beck, J. E., Garber, J. & Lambert, W. (2009). Children's somatization inventory: Psychometric properties of the revised form (CSI-24). *Journal of Pediatric Psychology*, 4, 430-440.
- Wolchik, S. A., Wilcox, K. L., Tein, J. Y. & Sandler, I. N. (2000). Maternal acceptance and consistency of discipline as buffers of divorce stressors on children's psychological adjustment problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 1, 87-102.
- Young, J.E., Klosko, J.S. & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's Guide*. 1-62. New York: Guildford Publications.

Künye/Cite as

- Kaya, F. Ş. & Gündüz, İ. (2019). Anne-Babası Evli Veya Boşanmış Olan Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Tutumu İle Somatizasyon Belirtileri Arasındaki İlişki. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 35-56.